List 15. **NOVICE** Tečaj XXVI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 8. aprila 1868.

Gospodarske stvari.

Otêklo vime,

ali ovčeč ali sajevec na vimenu.

Na prošnjo kmetiškega gospodarja K. M. iz Dol., naj bi „Novice“ enkrat prav na drobno razložile, kaj je gospodarju ali gospodinji početi, kadar sajevec (ovčec) napade vime. „To se tolikrat primeri pri nas na kmetih, da nam je sila potreba, da vemo, kakošna bolezen je to, in kako naj se s tem otokom ravná.“

Rade ustrezajo „Novice“ tem željam s tem-le podukom:

Primeri se ta bolezen največkrat potem, ko je krava „storila“ (tele imela), ali primeri se tudi drug čas. Dostikrat se nespametno vražam pripisuje in zavidne sosednje in sosedje ali celó coperniki dolžijo, da so živini „naredili.“ Ni je bolezni, ktere natora je tako očitna kakor ta, in ni ne treba po čarah ali copernijah segati.

Al če vime oteče, utegne vzrok otekline mnogovrsten biti, in na tem, da to razločimo, je pri ozdravljenji vse ležeče.

Če tedaj imamo otêklo vime pred sabo, kaj more neki biti v takem oteklem vimenu?

1. Včasih je v oteklem vimenu le zastano mleko, še brez posebne bolezni;

2. včasih je vime s krvjó zalito, in takrat je vime vneto;

3. včasih se mlečne žlezice z mezo zalijejo, ki se strdi in trdino vimena napravi;

4. včasih se vneto vime gnojiti začne in notranji gnoj je vzrok oteklega vimena.

Kako se spozná, da je le zastano mleko vzrok oteklega vimena?

Le v prvem začetku, to je, prvi dan utegne le samo zastalo mleko vzrok napetega vimena biti, ki je veliko, pa sicer ni posebno boleče in vroče. Kmalu po tem pa, ko mleko v vimenu zastaja, če je premastno in pregosto bilo in ga dekla ni do dobrega izmolzla, se začne vnetje ali prisad vimena.

Kako se spozná vnetje ali prisad vimena?

Vime je deloma ali polovica njega ali celo napeto, vroče, rdeče, boleče; k hudemu vnetju pristopi kmalu vročnica, to je, živina je vsa bolna, pobesi glavo, je klavrna, ne jé, ne prežvekuje, je žejna, gobec in nosnice so vroče in rdečkaste, kmalu je vroča po životu in na ušesih, kmalu bolj mrzla; žila in srce bije hitrejši kakor navadno. Mleko, ki se izmolze, je včasih krvavo. To trpí 3 ali 5 dní.

Če ni bilo mogoče vnetja ukrotiti, to je, navala krví iz vimena spraviti, se primeri, da se vime deloma strdi ali da se celó gnojiti začne.

Kako se spozná trdina vimena?

Trdina se spozná iz tega, da znamenja vnetja prejenjajo, to je, vime ni več tako vroče, rdeče, boleče; napeto in trdo je še, toda to ne izvira iz krví zasedele v vimenu, ampak iz tega, da se je otrdilo več ali manj mlečnih žlezic, zalitih po strjeni mezi. Ker pa je vnetje takrat prestalo, se lahko razume, da vime ne bolí več tako in da tudi znamenja vročnice večidel jenjajo, da tedaj živina ni več tako klavrna, da spet po malem jésti začne itd., z eno besedo, da jej je boljše.

Če je pa bilo vnetje hudo, tedaj se začne vime gnojiti.

Da se vime gnojí, se spoznava iz tega, da znamenja vnetja sicer prenehajo in otók vimena odjenja, na manjšem ali večem mestu pa ostane oteklina, ktera še bolí, pa je vsaki dan mečji, dokler se ne predere ali se ne prereže, in gnoj iztekati začne. Da se tisto mesto pod kožo, kjer se gnoj zbira, omehčá, to je lahko razumeti, ker je gnoj tekočina. Gnojiti se pa začne vime vselej še le pozneje 7., 8., 10. dan.

To so navadni nasledki vnetja. Dva sta še, ki sta hujša, pa se k sreči bolj redko primerita, namreč ugnjida (gnjilina) in pa snet.

Ugnjida vimena se loči od gnojenja vimena le v tem, da iz ugnjide, kadar se vime predere, teče grda in smrdljiva sokrovica; gnoj pa je bel, čeravno včasih s krvavimi lisami preprežen, in ne smrdí.

Najhujši nasledek je snet, po njem vime začrnelo barvo dobí, vsa znamenja se pohujšajo in živino celó ob življenje pripravijo.

Prvo tedaj, kdor hoče bolezen vimena srečno ozdravljati, je, da dobro spozná razločke bolezni, ker to, kar je za eno prav, ni ugodno za drugo.

Drugo pa je, da zvemo vzroke, iz kterih se je bolezen pričela.

Vzroki so različni. Ali izvira bolezen vimena 1) iz nemarnosti kravaríce, da krave do dobrega ne pomolze, ker ravno zadnje mleko je najbolje, najbolj mastno, tedaj najbolj gosto; če se to vsaki dan čisto ne izprazni, zastaja v vimenu, se spridi in bolezen vimena napravi. Nemarnost dekle je velikokrat vzrok ovčiča, kterega neumni in vražni ljudje v copranji, v hudobni beračici, zavidljivem sosedu ali sosednji iščejo. Tje, tje, v nemarnost dekle ga pojte iskat in večkrat ga boste našli, nikdar pa ne v tem, da je bilo vaši kravi „narejeno“! Švajcarji, pri kterih je živinoreja na najviši stopinji, ne pusté, da bi ženske molzle, ker se ne morejo na-nje toliko zanesti, kakor na možke, ki pridno do zadnje kaplje kravo izmolzejo.

2) Mnogokrat vnetje vimena iz tega nastane, da je bila živina na vime udarjena, sunjena in kako drugače silovito poškodovana, včasih celó ranjena, da se jej koža

vimena odere itd. Zná se tudi primeriti, da kaka osa ali druga žival živino piči.

3) Dostikrat je nesnažnost vnetja kriva, če se vime po razjedljivi gnojnici valja na nesnažni nastelji v nesnažnem hlevu.

4) Prehlajenje živine cele ali vimena posebno je mnogokrat vzrok vnetju.

5) So tudi ostra zelišča, ktera, kadar v kri pridejo, imajo posebno škodljivo moč do vimena, da se vname in živina celó krvavo mleko molze. Tista zelišča, ktera imajo škodljivo moč do ledic, scavnega mehurja in do čev, škodujejo tudi večkrat vimenu, da se vname.

To so poglavitni vzroki; pri preiskovanji bomo za enega ali druzega zvedeli, in po tem se zeló ravná tudi ozdravljanje. (Dal. prih.)

Državne stvari.

Dr. Tomanov govor

proti brezcolnemu vvaževanju grodeljna (sirovega železa) v Avstrijo

v državnem dunajskem zboru.

Kakor smo v zadnjem listu že omenili, je dr. Tomanov govor veliko pripomogel, da se je odvrnila velika nesreča od mnozih dežel avstrijskih in še posebno od kranjske, koroške in štajarske. Pobijal je nasvèt poslanca gornje-avstrijskega dr. Figuly-a, ki se je poganjal za to, da se col za vpeljevanje tujega železa v naše dežele popolnoma odpravi in svobodna trgovina vpelje, to je taka, da med državo in državo nobenega cola ni.

Iz obširnega dr. Tomanovega govora posnamemo važnejše in tudi preprostim bralcem lahko razumljive stavke.

Začel je govor s tem, da je rekel, da v národnogospodarskem obziru se še noben tako nevaren predlog, kakor ta, ni stavil državnemu zboru. Kdor koli pozná gorate dežele avstrijske, vedel bo, kolike važnosti jim je železztvo. Ono je velik pripomoček k življenju teh dežel; kar jim primanjkuje na kmetijskih pridelkih, daruje jim narava po pridelku železa. To mi bodo pritrdili poslanci štajarski, koroški in kranjski. Kader rudarstvu in fužinarstvu slabo gré, si rudar ne more kupiti, kar kmet in vinorejec prideluje, in tako zastane vsa kupčija in siromaštvo nastane. Naši rudarji morajo 14 odstotkov dohodninskega davka plačevati, pruski so vsega tega davka prosti. Zato priporočam ministerstvu, naj kmalu stopi pred državni zbor s predlogom, kteri varuje avstrijsko železno obrtnijo ravno tako, kakor varuje pruska vlada svojo železnino.

Pravijo sicer, da tudi nam naj se odprè svobodna trgovina, in pri tem kažejo na angležko in druge države. Al, prosim, ktera država v Evropi je neki, kjer je popolnoma svobodna trgovina? Nobene ni, in tudi angležka še dandanes naklada col takemu tujemu blagu, kakoršnega še sama nima dovelj in pa slabejega mimo tujih dežel, in od kterega se bojí, da ne bi mu domače blagó zatrlo. Angležka država je počasi razvijala zastavo svobodne trgovine, kakor se je namreč domača obrtnija povzdigovala na višo stopinjo in to tako, dokler je mogla kos biti tujemu blagu. Svobodna trgovina ni v vseh okoliščinah koristna in prava; ravnati se mora v vsaki državi po tem, kakor so razmere njene gledé druzih držav. Kdor drugač ravná, žrtuje se tujcu, in pogine sam. Poglejmo severno Ameriko, ki je vendar v narodnem gospodarstvu in marsikterih druzih praktičnih rečéh izgled vsem drugim državam, in videli bomo, da dvakrat je skušala varovalni col odpraviti, pa dvakrat so se v državnem zboru vzdignili krepki glasovi rodoljubov proti tej odpravi, ki so klicali: „Nazaj s colom!“ In zgodilo se je tako; prazne državne kase so se napolnile in obrtnija se je vzdignila zopet. To je živa priča, ki nam kaže, da moramo prevdarjati in prevdarjati pa počasi naprej postopati, ne pa na vrat na nos skočiti v svobodno trgovino.

Pravijo sicer nekteri, da nam grodeljna manjka, in da nam ga je treba dovaževati iz tujih dežel; nekteri dodajajo še to, da nam v Avstrii tudi premoga manjka. Saj to ni res! To pa je res, da tistih 200 milijonov centov angležkih železničarskih šin, ki so pod Brukom (nesrečnega spomina) prišle brez cola v Avstrijo, še tako težko ležijo v želodcu avstrijski železnini, da jih še dandanes prebaviti ne more (Pravo-klici!) Ali hočete zdaj to še enkrat poskusiti?!

Še drugi pravijo, naj Avstrija obdeluje le železnino izvrstne baže, ker njeno železo je bolje kakor angležko, švedsko, škotsko, belgiško; tako železo se bode veliko dražje prodajalo v tuje države, in drugo navadno železo bode potem dobivalo se cenejše iz tujih dežel. Ako prestane col na mejah, bomo res cenejše železo iz tujih držav dobivali; al svojega domačega dražega in boljega ne bomo môgli več pridelovati.

Kar pa je nam živa potreba, je to, da se pridelovanje avstrijskega železa na enako stopinjo postavi s pridelovanjem tujega. Pruska dežela je davek čisto odpravila. Naša železna obrtnija, obložena z davkom, je zaostala.

Kdor trdi, da moralični (nravni) in politični veliki namen spolnujemo s tem, da odpravimo col na grodelj, tega pač prašam: v kakošni zvezi je neki moralnost z železom? Skrbi za svojo domovino, skrbi za svojo državo: to veleva moralna zapoved. Komur pa veliki politični nameni rojijo po glavi, ta naj praša, kolikrat že se je Avstrija sè sočutjem za Nemčijo spravila na cedilo.

Že takrat (leta 1866.), ko je šlo za znižanje cola na vpeljavo tujega grodeljna na 25 krajc., so zastopniki skor vseh kupčijskih zbornic dosti očitno dokazali razločke, koliko stane v naših deželah izdelovanje grodeljna, in po čem je angležko železo v Trst pripeljano. Štajarskega grodeljna nemški cent je prišel 1865. leta rudarjem na 2 gold. 24 kr., koroškega na 2 gold. 34 kr., kranjskega celó blizo do 3 gld., — angležki pa se je v Trstu prodajal po 2 gold. Zdaj naj pa reče kdo: ali ne bi bila naša železnina ob tla, ako se col zniža le na 25 kr., in kaj še le, ako bi se col popolnoma odpravil?

To pomislite, gospôda, in recite, če imate srce za obstanek avstrijske obrtnije, ali morete z dobro vestjó glasovati za odpravo cola pri sirovem železu? (Pravo! pravo!)

Ljudska šola.

Drug kapitel je zdaj v zbornici gospôski bil na vrsti, namreč ta, da se ljudske šole iz rok vzamejo duhovnemu nadzorništvu, kajti kadar že čez duhovne gré, morajo — se vé da duhovni vsega krivi biti! „Novice“ so že pobijale to pretvezo. Ker pa veliko koristi, ako moremo kazati na možá, ki sicer ni „naše gore list“, pa vendar brez strahú razodeva resnico, da več kot duhovni je vlada sama zakrivila pri šolah, zato nekoliko posnamemo iz „Reform.“

Vprašanje o ločitvi šole od cerkve — pravi „Reform“ — ima dandanes svoj glavni pomen le še ozir ljudskih šol; kajti više šole so že precej dolgo — če

ne postavno, pa djanski *) — več ali manj oproščene cerkvenega duhá, in sicer — kar je dobro pomniti — veliko bolj v katoliških kakor protestanških deželah. Na Angležkem na pr. imajo više šole tako tesen cerkven okvir, da bi se v njem več ne mogle vesti in gibati avstrijske in bavarske više šole; še celó španskim bi bil pretesen. Vendar pa iz angleških šol stopajo na dan jako razsvetljeni in spretni možje v vseh oddelkih djanskega življenja. Nesramna presiljava je, kar naši liberalci trdijo, da namreč iz klerikalnih šol vzhajajo le mračnjaki. To očitanje popolnoma ovrže veliko število samih naših liberalcev, ki svoje svobodoljubje razglašajo po svetu; kajti ali niso tudi prav oni sami izučili se v več ali manj duhovskih šolah? Spominjajmo se le avstrijskih študentov 1848. leta! Vsi so prišli iz duhovskih, njih mnogo celó iz meniških šol, in vendar, kdo bo o njih rekel, da so bili mračnjaki? In tudi današnja mladina, ki je sedaj na tem, da stopi v djansko življenje, učila se je v šolah, po konkordatu uravnanih, in vendar je ravno nasprotje tega, kar se pita z zaničljivim priimkom „cerkvenih mračnjakov". V viših naših šolah je oproščenje cerkvenega duhá povsod djanski več ali manj dovršeno; borba v teh šolah je toraj le še formalna.

Vse drugače je pa to ozir ljudske šole. Te šole bodi si v katoliških ali protestanških deželah so še zmeraj v rokah cerkvene oblasti, **) manj v mestih, več na kmetih. O teh šolah bodi-si v katoliških ali protestanških deželah se sploh toži, da ne zadostujejo niti svojemu namenu, niti sedanjega časa terjatvam, niti potrebam ljudstva in države, niti sploh človeškemu poklicu. To očitanje sicer v prvi vrsti letí na cerkev, ker je ona skozi toliko let vodila šole; toda ono ne zadeva le cerkev, ampak tudi občine in državno vlado. Cerkev je glavna voditeljica šolam postala le zato, ker se skozi stoletja in stoletja nikdo drugi še zmenil ni za šolo! Cerkev je bila, ki je ustanovila prve šole, veliko pozneje so sicer tudi vladarji, mesta in grajščaki pričeli meniti se za šolo, al udeleževali so se tega posla le s tem, da so z denarji podpirali cerkev in menihe, ki so učili v šolah.

Posvetne vlade so se do novejših časov s cerkvijo (?) ujemale v tem, da večina ljudstva ne potrebuje više omike, češ, da je lože vladati nevedna ljudstva, in da je celó sreča za ljudstvo, če nevedno ostane! Stoletij je bilo treba, predno smo prišli do spoznanja, da je tudi omika vsega ljudstva sploh državam trden steber. Le predolgo so mislile vlade, da je ljudstvo le čreda, ki ima delati in tovore nositi, in se pustiti striči, molsti in klati; le predolgo so mislile vlade, da je omika le predpravica pastirjev te črede. Preštevale so glave svojih podložnikov, kakor gospodar šteje repe v svojem hlevu; računile so, koliko dohodkov more državam donašati ta živi „fundus instructus" ter zavidale kitajskemu cesarju, ki ima 300—400 milijonov takih človeških glav (repov) pod svojo oblastjo. Da v kratkem rečemo: vladam se še sanjalo ni, da bi države imele biti človeške mikalnice, kterim je namen, vse duševne in telesne zmožnosti svojih podložnikov izobraževati in blažiti in tako jim pomagati do splošnega in osebnega blagostanja. Vladam je bil namen samo vladati, ne pa da bi njihovo vladanje bilo to, kar je imelo biti po božji volji in človeški pravici, to namreč, da bi si bile prizadevale, ljudstvo izobraževati in osrečevati. Šole so se ustanovljale in uravnavale le za vladne namene, da so se v njih izobraževali le vladarji in njihovi služabniki. *) Drugo ljudstvo naj pa le veruje in uboga! To je bila mera ljudstvenega izobraževanja, ktero se mu je milostivo privoščilo, in še ta mera je bila tem manjša, čem veča je bila prevzetnost tistih, ki so se rodili iz prostega naroda, a vsem vprekam vkljub vendar povzdignili na višo stopinjo, na kteri so zaničevali svojo korenino, ki je za njimi ostala na nizki stopinji omike. V tem oziru so mnogo zagrešile ne le vlade, ampak grešili so tudi tako zvani viši stanovi, in to mnogo več, nego cerkev. Posvetne vlade namreč so podložnim celó mejile naravno pravico do omike; one so duri v više šole odpirale le plemenitim in premožnim, in to v prejšnjih časih skoro vse države, zlasti pa španjska, sardinska in ruska. Cerkev je v tem obziru bila veliko bolj liberalna, nego svetovne vlade; ona je bila prav demokratična; ona ni nikoli nikomur zapirala vrat v šole, tudi otrokom najnižih stanov ne, marveč je prav v teh stanovih iskala svoje podpore. V časih, ko je v vseh državah mogel višo službo doseči le on, ki je bil plemenitega rodú ali pa boljarskega, bilo je v cerkvi moč, sinovom nizkega kmetiškega, da, celó pastirskega, rokodelskega in beraškega stanú dospeti do najviše službe. — Tožba zarad slabih šol mora se toraj veliko bolj napeti zoper državo, nego zoper cerkev. Če je cerkev zanemarjala šole, dá se to zagovarjati, češ, da za verske namene ravno ni treba visoke splošne omike; ona lahko reče: moja naloga ni, ljudstvo mikati za posvetno življenje; toda državam je prav to sveta dolžnost, in prav to zahteva tudi njihova lastna korist. In vendar države niso nobene svoje dolžnosti do današnjege dne tako v nemar puščale, kakor to, ki je najblaža. Noben oddelek postav ni tako pomanjkljiv, površen, lahkomiseln, kakor ravno o šolah. Za vse, če je bilo tudi nepotrebno, nekoristno ali celó škodljivo, so imele novcev na milijone, za šole jih je zmiraj manjkalo, in še dan današnji so stroški za šole v primeri za druge oddelke skoro vsem državam na sramoto. Nobene druge vrste svojih služabnikov niso države tako malo čislale in tako ubogo plačevale, kakor ljudske učitelje. To očitanje zadeva tako katoliške kakor protestanške države. Saj je še celó modri pruski kralj Friderik Véliki mislil, da so ljudske učilnice le preskrbovalnice vojakom, ki so doslužili pri vojaščini.

*) In to vkljub najvišemu cesarjevemu sklepu od 2. aprila 1822. leta in vis. ministerskemu ukazu od 16. jan. 1854. l. Vred.

**) Kolika je pa cerkvena oblast v primeri z vladino oblastjo, to smo skusili, ko je baron Bach gospodoval nad kranjsko deželo. Vide: gosp. dekan Grabrijan in učitelj Kapun v Vipavi! Vrh tega, kdo neki daje osnovo šolam? Kdo določa in daje šolske knjige? Ali morda cerkvena oblast? Kaj še, ona le izvršuje, kar jej vlada ukazuje. Velik greh je še celó bil, ko so preč. kranjski dekani 1866. leta si predrznili nasvetovati berilo, ki meri na razširjenje šolskih ukov ozir djanskega življenja. Še katekizma škofje ne smejo brez vladinega privoljenja vpeljati v šole, tem manj druzih knjig. Vred.

*) Tu se spominjamo, kar je neki viši šolski ogleda še 1866. leta djal: V ljudskih šolah mora nemški jezik učiti se že zato, da se dečkom, ki pridejo med vojake, na oslec pripnó ena, dve ali še celó tri zvezde! Vred.

Slovstvene stvari.

Die slavischen monatsnamen von Dr. Franz Ritter von Miklosich.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Majus.

Nsl. a) véliki traven (1466), Trub., ev.-tirn., Habd., stol. — prat. majus, — aprilis novi-Jez.; strsl. travьnь, trěvьnь, travenъ majus; b) nsl. cvěten Erben, cvětíčnjak Sacharov, rožocvět (nepravilno sestavljena beseda) Jambr. majus, hrv. cvitanj aprilis, majus, mlrus. ćviteń aprilis, čšk. po Moravskem: květen, slovaški: květeň, polj. kwiecień: cvetni mesec,

*

blütenmonat; c) nsl. sviben Šaf., sviban Jambr., srb. svibanj majus, srb. svibъnъ junius, od: nsl. sviba, srb. sviba, siba, čšk. svíd, svída, gorsrb., dolsrb. svid, polj. świdwa cornus. Moj dostavek: te besede jako zanimljiva prvotna oblika je v poljščini: świdw-a, od koder: nsl., srb. sviba (zóbnik **d** se izpahne a ustnik: **v** premeni v drug ustnik: **b**), srb. siba (prvi ustnik i zóbnik se izpahneta), čšk. svída, čšk., gorsrb., dolsrb. svid (zadnji ústnik odpade), — mogoča bi tudi bila oblika: sida, katere nej, kakor kaže; č) nsl. žoltopušnik Sacharov, majus. Moj dostavek: težko je reči, kaj ter od kod je to ime. Če se mlrus. żołteń (gelber monat) imenuje „october", nej čudo, ker tačas, pol'a i l'isy žoltov kraskov pokryły śa, Mikl. slav. monatsn. 6, a kako se „majus" more imenovati žolt (gelb) i kaj znači: pušnik? Ali je to ime res kod po Slovenskem navadno? d) nsl. majnik Meg., hrv., mlrus., rus., čšk., polj., gorsrb. maj, dolsrb. majski (mjasec), novisn. mai (majus), vse iz latinščine i sicer neposrednje ali posrednje. Tuje v slovenščini je tudi: maj (maibaum), to je: umájeno (obéljeno) drevo, katero se o kresu postavi, a okolo Metlike znači maj nekak kol, na katerem je zgoraj povpréčen les, za svarílo, da se tod ne sme ljudska živina pasti, i za tega delj se tudi govorí: ta travnik je zamajan. Vsemu temu je primeriti: majnik (echo) letí. Moj dostavek: Laščan za besedo maj (maibaum) govorí: mlaj, kar mu ne znači samo maibaum, nego mlaji se imenujo tudi tiste neobeljene, največ leskove šibe, katere je treba na štireh óglih prostora v zemljo vteknoti, kader se koza bíje (pastirska igra); niti gorenjski, Dolenjcem neznani glagol: omajiti abschälen nej tudi po gosp. dr. Miklošiči slovanske korenine, kajti švicarski je: maien, einen baum abschälen, Stalder 2, 193. — Laščan maslo, katero se naredí majnika meseca ter je bajè posebno dobro i zdravilno, imenuje majno maslo, kar tudi nahajamo v nemščini: mayscher butter Ortolph, arzneibuch 1488. pri Schmell. 2, 535. Beseda majnik (echo) utegne biti isto, kar malik (echo), kajti na Gorenjskem se sliši tudi: malik letí, Mikl. lex. 361, i torej majnik morda stojí nam. malnik, primeri nsl. majdež (po Dolenjskem), madež Meg., o. Mark., srb. madež Mik., mladež Vuk, muttermal, mackel, kar se primerja istej besedi, katerej malik, namreč: strvisn. mahal, mâl, sredvisn. mâl, got. mêl, ags. mael zeichen itd. Vprašaniju, od kod je prišel **d** v besedo mladež itd., nej lehko odgovoriti, vendar bi se morda sodilo, da za tega radi, ker je bila uže starovisokonemška beseda mahal stopila na mesto druge, starejše besede: madal concio, foedus, Benecke — Müller 2., 19., 21. ter se ž njo pomesíla, da je torej utegnola biti doba, v katerej morda oboje: „mahal" i „madal" znáčilo je poleg: foedus tudi: signum. Če je tako, to stojí srb. mládež po slovanskem zakonu nam. madlež, maldež, nam. katere oblike Slovencu rabi: madež, po izpahnenim soglasniku **l**, a majdež (kakor tudi: majnik) po vtaknenem soglasniku **j**, kajti nej težko dokazati, da slovenščina v tujih besedah: a) soglasnik **l** časi popolnem izpehúje, b) da soglasnik **j** v tuje besede ali *α*) samo vtiče ter ž njim ne nadomešča nobenega izpáhnenega, *β*) da ž njim nadomešča poprejšnji **l** ali **r**. (Dal. prih.)

Podučne stvari.

To ni, da bi moralo biti.

Izmišljena dogodba, ki bi pa prav bilo, da bi resnična bila.

Peter Varovavec, iz Varčnega domá, se nekega dné s svojim bratrancem sprehaja po dunajskih ulicah, kar mu bratranec s prstom pokaže mimogredočega gospoda rekoč: „Peter, glej no, to je naš finančni minister."

Peter si tega ne dá dvakrat reči, ampak v tem hipu zavpije: „Gospod minister, par besedí bi rad govoril z Vami, ne zamerite gospod, nekaj bi Vam rad povedal. Bral sem v časnikih, da imate denarjev čedalje manj, a dolgov čedalje več. To je meni globoko seglo v srce. A tudi meni se je prav tako godilo. Imel sem že toliko dolgov, da noben žebelj v strehi več ni bil moj, — in ne da bi se bili zmanjševali, temuč še rastli so mi. Kako je s to rečjo, to že sami dobro veste, kaj ne, gospod minister? Zamaší se ena luknja, a deset jih zazijá. Moji sosedje so že na glas govorili, da kmalu zvrnem, ali, kakor so rekli, da pridem na boben. Vam, gospod minister, se menda tudi nič bolje ne godí! Ne, ne, sem djal sam pri sebi, tega pa vendar ne; te sramote ne doživi Varovavčeva hiša, dokler ima Peter kaj govoriti. — S tem, da sem je to rekel, pa se vé da še ni bilo nič boljše. Al na to si natlačim lulo (pipo) ter grem sest pod veliki oreh na vrtu — tù namreč je bila moja premišljevalnica. Peter! — tako sam sebe nagovorim — kaj ti je početi? Kje boš jemal, a ne kradel? Dobro preudari, zdaj ti gré za dobro imé in za vse. Na boben nikakor ne sme tvoje lepo posestvo! — To je ena. — Zato ne smeš storiti nobenega novega dolgá! — To je druga. — Stare dolgove poplačaj drugega za drugim! — To je tretja. — Al ta številka ima strašno velik zapenec. Morda je prav taka pri Vas, gospod minister? Kaj ne, kdor hoče plačati dolg, ta mora imeti denar, tega pa Bog ne vsiplje skozi dimnik. — „Toda iz zemlje ti ga dá rasti" — tako mi nekdo v tem hipu zašepetá na uhó. Ker nikogar ni bilo pri meni, moral je biti moj angelj varh. — Res je tako — rečem tudi jaz; — vsako leto precej denarja izraste iz zemlje, eno leto več, eno leto manj. To-le je neusahljiv vir, če se prav gospodari ž njim. Gospodari? — Prav to je pravo toporišče. Dobro gospodariti in s prigospodarjenim denarjem varčno ravnati — to je pravi pomoček, če hočeš izlesti iz dolgov, Peter. Čem dalje sem premišljal to misel, tem verjetnejša se mi je zdela. Jel sem računiti tako-le: Zemljišče mi donaša lep pridelek; ta pa ni, da bi se moral vsako leto pognati, da ga konec leta ne bi nič ostalo, ali celó, da bi mi ga zmanjkalo. Ne, ne, Peter, tako ne smé dalje iti, nikakor ne, dokler se pišem za Varovavca. — Zdaj še le zapazim, da mi je o tem premišljanji lula ugasnila. Hočem jo zopet zapaliti, kar se spomnim, kje sem se bil ustavil v svojem premišljevanji. — „To ni, da bi moralo biti!" Res je, prav tù sem obstal. — Toda ali to mora biti, da si zdaj zopet zapališ lulo? In sploh ali je treba, da tobak pušiš? — Ne, ne Peter, tega ni treba, treba pa je, da si varčen in da plačaš dolgove. Od tega hipa, gospod minister, nisem več pušil, in če me hočete obiskati na mojem domu na Varčnem, pokažem Vam prav isto lulo, ki je taka, kakoršna je takrat bila, isti tobak je še v njej. Nepotrebni tobak mi je pokazal še marsiktero drugo nepotrebno reč prav po starem a resničnem pregovoru: Kdor išče, ta najde. Naposled, ko preračunim, koliko denarja so mi na leto vzele vse te nepotrebne rečí, s prstmí počim rekoč: Peter, zdaj pa veš, kje jemati, a vendar ne krasti. Lahko si sami mislite, gospod, kako veselega srca sem vstal ter zapustil premišljevalnico. Gredoč po dvorišču v hišo in v hiši sami sem videl marsikaj, ki mi je nasproti klicalo: „mene tudi ni treba." — Na to se obrnem do svoje družine rekoč: „Od danes naprej bomo vsi na drugo piščalko piskali. Če resno ne pričnemo varčni biti, danes leto nam soba ne bode premajhna, ampak naša več ne bode. Odslej veljá moji hiši to-le gêslo: Kar mora biti, to mora biti;

tega ne bomo stradali; toda česar ni treba, tega treba ni, in odložili je bomo do boljših časov. Ali ste me razumeli?“ — Tako sem rekel svojim ljudém. Ko bi bili Vi, gospod minister, le videli kisle obraze! — Najprej mi vsi pogledajo v obraz, ali morda nisem pregloboko pogledal v kozarec; potem so se namrdali, kakor da so mi hoteli reči: „O, do varčnosti je še dolga pot. Te pridige danes ne slišimo prvič, in vendar varčnosti še ne poznamo.“ — Kmalu potem k meni stopi mali moj sinek, — ime mu je „Poskušnja“ — ter me ljubeznjivo vpraša: „Oče, ali vam grem po tobaka?“ — Jaz mu odgovorim: „Ne, tobaka več ne bom pušil, kajti ni, da bi moral biti.“ — Zdaj je družina še le spoznala, pri čem da je. Mrdanje je zginilo, kakor da ga je veter popihal, in videl sem le kisle obraze. Jaz pa sem se delal, kakor da nič ne bi bil zapazil, in vravnal sem gospodarstvo tako, da mi nič nepotrebnega nima več priti v hišo. Zdaj so prošnje in prilizovanja poskušala svojo moč: „Oče, to in to nam bodete vendar kupili ali dali narediti. To imajo tudi drugi, sram nas je, da tega nimamo.“ „Ne, pa ne; saj ni, da bi moralo biti, pravim jaz, in vseh besedí bodi konec!“ — Povem Vam, gospod minister, mnogo truda me je stalo, predno sem varčnost postavil na noge; Bogu je znano, kako me je srce včasi bolelo, in koliko premagovanja je bilo treba, da sem sebi ali drugim odrekel to in to. Ali trdni sklep je vendar-le srečno zmogel. — In tako sem si kmalu toliko prihranil, da sem plačal majhen dolg; ne morem Vam dopovedati, kako me je to veselilo. Sosedje so bili odslej prijaznejši z menoj; sèm ter tjè mi je kteri rekel: „Peter, tù imam par goldinarjev, kterih mi ravno ni treba; če ti morem pomagati ž njimi, rad ti jih posodim.“ Toda jaz sem odgovoril: „Hvala lepa, ni mi jih treba.“ — Le Aron Icig me je gledal po strani ter v svojo rdečo brado godrnjal, kadar me je srečal. No, da Vam, gospod minister, vse ob kratkem povem, še pol večnosti ni preteklo, bil sem že iz dolgov, in zdaj že trdno stojim na svojih nogah, in to vsled gêsla: „To pa ni, da bi moralo biti.“ — Gospod minister, ne zamerite mi, da sem Vam to pravil. Kedar tudi Vi potrebujete premišljevalnice, prosim, pridite na Varčno pod moj veliki oreh. Jako bi me veselilo, če Vam morem postreči.“

Dopisi.

Iz Dunaja. *(Razmera med osnovno postavo o splošnih državljanskih pravicah in konkordatom.)* V sestavkih razglašenih po „Novicah“ v zagovor slovenskih narodnih poslancev sem trdil tudi to, da nova državna ustava nima nič tacega v sebi, kar bi bilo veri in cerkvi nasprotno. Res, da je mogoče, sem rekel, da se tudi pod to ustavo sklepi in postave v tem oziru napačne storé, ako zborna večina in vlada nimata pravih misli; ali tega ne bo ustava kriva; to, sem djal, bi se bilo tudi po prejšnji Schmerlingovi ustavi lahko zgodilo, pa tudi, kakor vemo od cesarja Jožefa II. brez ustave. — To mojo misel potrjuje zdaj in daje jej popolno vero očitna izjava ali izreka prečastitih avstrijskih nadškofov in škofov od 27. novembra l. l. do predsedništva gosposke zbornice, razglašena po „Volksfreundu“ od 5. dne t. m. V njej so viši duhovni pastirji razločno izrekli, da nimajo vzroka reči, da bi osnovna postava o splošnih državljanskih pravicah nasprotovala konkordatu, in da nimajo za kaj iz samega tega obzira podbijati jo. Njih pomislek je bil le ta, da so nektera načela preveč splošno izražena, da se je zavolj tega bati, da bi jih kdo napak ne tolmačil. To isto izreko oni ponavljajo v poznejši očitni izjavi, ki jo je „Volksfreund“ 4. t. m. prinesel, v kteri spet razločno pravijo, da osnovne postave, če se tolmačijo po besede pravem pomenu, ter po djanski rabi druzih držav, v kterih so že več let v navadi, veri in cerkvi niso nasprotne. To se mi je treba zdelo še enkrat povdariti, ker je moja želja, da bi izginila izmed nas vsaka kriva misel, ktera bi nas znala zavirati, da bi se zadobljenih novih pravic energično ne posluževali. Svetec.

V Kastvu 28. marca. — Dne 23. u. m. nas je zapustil spoštovani g. France Bachmann, kteri je bil lečnik naše občine od leta 1863., pa je zdaj od c. k. vlade v Ljubljani imenovan za okrajnega lečnika sè stanovanjem v Bistrici na Notranjskem. Za njegovo izvrstno lečenje, za njegovo pravo kristijansko človekoljubje, za njegovo resnično spoštovanje cerkve in duhovništva, za njegovo lečniško skušenost, ktero je pokazal pri mnogih boleznih, za njegovo vestnost in marljivost podelil mu je naš grad z občino častno gradjanstvo; mi pa mu želimo v njegovi novi službi dobro srečo proseči ga, da ne bi nikdar nas pozabil, kakor ga bomo tudi mi ohranili vedno v hvaležnem spominu. On, kakor podpredsednik naše čitalnice, skazal se je z besedo in z delom vrlega rodoljuba, tako, da moramo očito spoznati, da smo ž njim na vsako stran mnogo zgubili.

Novomesto 29. marca. + — Danes se je igrala v čitalnici naši iz českega poslovenjena in še od leta 1848., ko se je v Ljubljani na javnem gledišču po dr. Jan. Bleiweisu vredjena prvi pot predstavljala, v dobrem spominu stoječa šaloigra: „Tat v mlinu“ ali „Slovenec in Nemec.“ Tudi pri nas je ta igra močno dopadla. Osebe te igre: „Tomaž mlinar“ gosp. Pogačar, njegova „hči Katerca“ gospodičina Zajdelnova, „Javornik“ gosp. Krištof, „Aron Mavšel“ gosp. Kalčič, „Mihel“ gosp. Rorman, „Doroteja“ gospodičina Durinijeva, in „desetnik“ gosp. Zajdelj, javnega odra že vajene, so svoje naloge prav izvrstno rešile tako, da so poslušalci nas zagotovljali, da se niso kmalu toliko nasmejali nego ta veseli večer. Pa tudi na oder danes prvič stopivši „grajščinski oskrbnik“, kterega je predstavljal gosp. Ilovsky in pa „Ančika“, ktero je igrala gospodičina Tončika baronesa Švajgerjeva sta svoji nalogi prav dobro izvršila, posebno pa je gospodičina baronesa Švajgerjeva predstavljala nemko „Ančiko“ tako, kakor da bi bila nalašč vstvarjena za to nalogo; vsled tega je pa tudi v onem prizoru, ko ste si Ančika in Doroteja v prepiru, radosti smeh do vrhunca dospel. Dvorana je bila kakor vselej, tudi danes vsa polna. — Iz vsega se tedaj vidi, da se predstavljanje domačih iger po neutrudljivi delavnosti naših domoljubnih igralcev in igralk na čedalje višo stopinjo izvrstnosti povzdiguje na čast in ponos dolenske, od nekdaj slovenske strani.*) V to pa največ pripomore posebni takt ravnatelja gledišča našega, gosp. Kalčiča, ki vé naloge tako dobro razdeliti, da vsaka pride na svoje pravo mesto, zraven tega pa si tudi z mnogimi skušnjami prizadeva, da vsaka igra dobro pripravljena stopi na oder. — Znano je dragim „Novicam“, da imamo v naši čitalnici ženski pevski zbor, ki nam je že večkrat marsikaj lepega podaril; sedaj pa slišimo, da tudi več domoljubnih gospodov namerava se združiti v možki pevski zbor, in tako se bo začel tudi ta oddelek dozdaj tukaj zelo zanemarjenega polja domačega petja obdelavati. Temveč se tedaj moremo prijetnih muzikalnih zabav v čitalnici naši nadjati. Pa tudi to, da je tukajšnja meščanska godba pred kratkim v gosp. J. Kelerji prav pogumnega in marljivega kapelnika dobila, bode gotovo tudi petju v pod-

---

*) Žalibog, da se, kakor so spet poslednje volitve za zbornico kupčijsko kazale, novomeška zemlja ne more meriti z drugimi dolenskimi stranmi! Vred.

poro. Omenjeni gosp. kapelnik, po rodu Čeh, bil je poprej v Oseku v Slavoniji; ni tedaj dvombe, da ima tudi popolno znanje jugoslavenskih in posebno še tudi po vsem svetu zarad njih krasne izvirnosti slovečih narodnih srbskih melodij in da nam tedaj tudi v tem oziru sčasoma še marsiktera vesela večernica doide. Saj je le treba, da se slišijo premile národne pesmi — in gotovo je, da zavzamejo srca naših rodoljubov in domorodkinj.

Iz Lašč 30. marca. Sreb. — Uradnije so začele tudi pri nas sèm ter tjè rabiti slovenščino, a le po malem; nemščina se še zmiraj v njih košati. Sodnija v Laščah je lani še celó slovensko vlogo zavrgla nemški, letos pa vsaj sprejema slovenske. C. kr. okrajna gosposka v Kočevji je na prošnjo županov ribniške okolice obljubila dopisavati jim po slovenski, ako bode po službeni dopušenosti le zmiraj mogoče (!); — nektera pisma zdaj res slovenski pošilja, večidel pa vendar še zmiraj nemški; neko večo slovensko vlogo od županije potem sem videl rešeno nemški; (menda ni bilo po službeni dopušenosti slovenski mogoče?!) — Kaj pa županije naše? V Laščah županija večidel nemščino rabi; videl sem tudi na slovenski vlogi nemški odgovor županov iz Lašč. Dobro slovenski in po novih postavah dobro vredjene županije so v Ribnici in zlasti na Poljanah. Županje naši učite se od teh! — Cerkev v Ribnici je velikanska; zidarsko delo je že blizo dokončano. Tudi prelepi cerkvi v Laščah je veliki oltar dovršen, kteremu v obližji ni enacega.

Iz okolice ljubljanske 2. aprila. M. Il. *(Ne stavimo luči pod mernik!)* Liberalizem je zdaj popolnoma v svojem cvetji. Radovedni smo, kakošen sad bo rodilo to prečudno drevo, ki so ga Nemci zasadili v Avstriji? To pač vé le Tisti, ki večno pratiko piše! Bojimo se pa, da namesti žlahnih jabelk se nam bojo le lesnike rodile. Pravijo, da je človek mračan, ako precej, ko solnce za goro zaide, ne vidi; zdravniki menda pravijo taki bolezni „kurja slepota". Mi po deželi mislimo, da tudi tak podnevi pri solncu ne vidi, kdor misli, da bode svet srečen in zadovoljen, ako se vpelje civilni zakon in bojo župani poročevali, šola ločila od cerkve in se ljudém davki še veči naložili, ker že dozdanje komaj zmoremo. — Zdaj pa imam še eno na srcu, in ta mora iti ven, naj veljá kar hoče. Gospodje, zamera gori, zamera doli: al ni to prečudno, da to, česar nočemo imeti, se nam vsiljuje; kar pa zahtevamo, se nam ne dá? Koliko časa se že pulimo za prvo prirojeno nam pravico, to je, za to, da naš lepi in izobraženi domači jezik dobí veljavo v kancelijskih pismih, in še zmirom so taka le bele vrane! Le tù in tam se komaj ugleda kakošno tako pismo, da ga domač človek sam razume in mu ni treba najemati tolmača iz dobre volje ali za plačilo. Res je, da uradniki morajo tako plesati, kakor jim minister žvižga; mislim pa, da zato nikomur ne bo šlo ob glavo, marveč da le postavno ustreza §. 19. osnovnih postav. Torej ne odlašajte dalje od danes na jutri. Prigovor pravi: da „cagovo srce nikoli pri lepi ženski ne spí." Naš slovenski jezik je že tako uglajen in omikan, da sram ga bodi, kdor se ga sramuje! Morebiti pa kdo čaka, da §. 19. še le rodí posebno postavo, ktera odločuje narodne pravice v posameznih točkah. Ako se bode čakalo na to, utegne se še dolgo čakati, kajti „liberalizem", ki dan danes zvonec nosi, ne vidi potreb slovanskih narodov, marveč ga je strah, ako bi po narodni ravnopravnosti slovenski jezik se vsedel na svoje pravično mesto tam, kjer je sedel dosihmal nemški. Zato je ves puhel tak „liberalizem", ki le za-se dela!

Iz Ljubljane. *(V poslednji seji odbora družbe kmetijske)*, v kterem pod predsedstvom gosp. Fid. Trpinca so bili vsi tukajšnji odborniki (gospodje: podpredsednik dr. Costa, odborniki M. Prégl, dr. Orel, J. Seunig, dr. J. Ahačič, Jož. Debevec, Fr. Schollmayer, P. Lasnik in pa tajnik dr. J. Bleiweis), izmed vnanjih pa vitez Gutmannsthal pričujoči, je tajnik dr. Jan. Bleiweis naznanil sporočila, ki so odboru došla pretekli mesec. Potem je odbor izvolil 6 novih udov. — Podpredsednik dr. Costa v imenu 1. odborovega odseka (v kterem odseku zraven dr. Coste sta odbornika M. Prégl in dr. Orel in pa tajnik dr. Jan. Bleiweis) poroča o predlogu Lud. Dimičevem zarad izdajanja kmetijskega časnika štirikrat na leto in o predlogu dr. Ahačičevem zarad izdajanja gozdnarskega časnika. Sporočilo dr. Costovo je bilo na vse strani tako temeljito prevdarjeno, da vsi predlogi so bili soglasno sprejeti, kteri to obsegajo, naj bi se v prostih vezkih, kadar je najmanj za 3 pôle gradiva nabranega, izdajali taki zvezki pod naslovom „Naznanila o kmetijskih in gozdnarskih rečéh", slovenski ali nemški, kakor pride spis; vse od odbora izhajajoče rečí naj se razglašajo vselej tudi v slovenskem jeziku, v slovenski prestavi pa tudi vsak važnejši sestavek, kteri družbi doide v nemškem jeziku; družbenikom se dajajo ti zvezki brez plače. Ti predlogi se bojo prihodnjemu občnemu zboru v prevdarek in sklep izročili. — Druga prav živahna razprava je bila o novi osnovi družbenih poddružnic. Tudi v tej je poročal dr. Costa. Nasvetoval je, naj po novi osnovi bode 27 poddružnic (pred letom 1849. jih je bilo 34, zdaj 22). Predno pa stopi odbor s svojim nasvetom pred občni zbor, kteri tudi o tej stvari konečno sklepa, je bilo po nasvetu viteza Gutmannsthala sklenjeno: naj se razglas po deželi razpošlje, kteri naj domoljube vabi, da zarad krajev, ki naj bojo sedeži poddružnicam, svoje mnenje družbi naznanijo, da se tako pravo zadene. Razglas bode načrtal vitez Gutmansthal, da ga odbor odobrí ali popravi in prenaredí. Dokler pa se ne ustanovijo nove poddružnice, bilo je po predlogu dr. J. Bleiweisa sklenjeno, naj se ondi, kjer je poddružnica po smrti ali kakor koli izgubila svojega predsednika, začasno imenujejo predsedniki, in po tem nasvetu so bili izvoljeni za poddružnico kranjsko gosp. L. Jugovic, za radoliško gosp. Fr. Homan, za tržiško gosp. Fr. Železnikar, za kamniško gosp. Jan. Debevec, za podbrško gosp. marquis Gozzani, za zatičniško gosp. Jož. Krsnik, za vrhniško gosp. Fr. Kotnik. — Odbornik dr. Ahačič je naznanil, da odborniki gozdnarskega odseka še niso vsi svojega mnenja o Dimičevem spisu zarad „distriktnih logarjev" mu izročili, — da tedaj v današnji seji ne more še o tem poročati. — Odbornik Schollmayer, kot ravnatelj družbinega vrta na Poljanah, je predložil načrt, kako naj bi se saj deloma zid napravil okoli vrta, ker so planke že vse za nič. Gledé na velike stroške se je začasno odložil konečni sklep. — Vitez Gutmansthal je razdelil nekoliko semena svilnih črvičev iz reje dr. Lance v Spletu.

— *(Iz mestnega odbora 3. aprila.)* Podžupan dr. Orel bere pismo c. k. dežel. predsedstva, po kterem, dokler traja suspenzija županova, namesti c. kr. komisarja g. Pajka vsled mestnih ustavnih pravil prvi magistratni svetovalec prevzame vodstvo mestnega magistrata. Po takem mesto še ni dobilo svojega postavnega župana dr. Coste nazaj, kakor je mestni zbor hotenje svoje do visoke vlade izrekel v sejah 6. februarja in 7. marca. Po tem molčé zaslišanem naznanilu odbornik Stedry željo izrekuje, da bi odbor kaj več izvedel o gospodarstvu mestnega gradú pod Turnom, in da bi se bolje čulo nad gozdom njegovim. Podžupan dr. Orel mu razjasnuje korist listja za gnojílo gozda. — Odbornik dr. pl. Kaltenegger želí, da bi se, dokler je Ljubljanica zaprta, čedili iztoki mestnih kanalov in da bi strojarji poleg

Ljubljanice ne osvinjali vode s tem, da mečejo ostanke čresla v ravnokar očejeno Ljubljanico. Magistrat je dobil nalogo, da skrbí za hitro odpravo obojne napake. — Potem odbornik Stedry v imenu stavbinega odseka poroča o obrežji (kai-i) poleg Hradeckovega mosta do gledišča; stroški za ta zid so prevdarjeni na 6250 gld. Odbornik dr. Bleiweis nasvetuje, naj se opustí ta stvar tako dolgo, dokler niso odločeni mestni stroški in dohodki za letošnje leto, da vemo, ali bomo zmôgli take stroške ali ne. Predlog ta obveljá s tem, naj magistrat obravnava to zadevo z onimi hišnimi gospodarji, kteri imajo svoje hiše na tem mestu pri vodi in nekako nasprotujejo temu obrežju. — Odbornik dr. J. Bleiweis poroča v imenu šolskega odseka o vlogi ravnateljstva c. kr. realke, ktero zahteva nove mize in stoliče v risarski šoli spodnje realke s stroški od 765 gold. Ker ravnatelj ni povedal, ali poleg učencev niže realke, za ktero plačuje samo mesto, ne rabijo še drugi učenci tega pohišja, nasvetuje dr. Bleiweis, naj se pred vsem ta stvar na jasno postavi, ker mestna kasa ni tako zmožna, da bi za druge plačevala. Odbornik Dežman ugovarja, odbor pa sprejme odsekov predlog. — Potem poroča dr. Bleiweis še o tem, naj se Schmeidova šolska štipendija z 10 gold. 90 krajc. podelí Pavlu Endlicherju, učencu 2. realkinega razreda. Brez vse debate je bil predlog sprejet. — Odbornik dr. Zupan poroča v imenu pravnega odseka 1) o zadevah najemnika kavarne na gradu pod Turnom in 2) o milostnem odpustu denarnih kazen, ki jih je magistrat odločil hišnim gospodarjem, kteri letos, ko je v božičnem času veliko snega padlo, so bili toženi, da niso počedili tlaka pred hišami. Odbornik Malitsch nasprotuje temu predlogu, dr. Bleiweis in Horak pa kažeta, da letos se je v 3 dneh navalilo toliko snega po ulicah, da tudi magistrat ni odpeljal snegá celó iz velikih zametenih ulic ne. Milostni odpust vsem, ki so že kazen plačali in je še niso plačali, potem obveljá.

— Družba hišnih gospodarjev, ki so lastniki meščanske kosarne v Trnovem, je v nedeljo imela svoj letni zbor, v kterem je njen predsednik g. Horak deležnikom veselo novico na znanje dal, da kosarna nima zdaj nobenega dolgá več in da bode tudi brez dolgá ostala. Lansko leto se je veliko popravilo v hiši in v okolici njeni tako, da kosarna zdaj na prav prijetnem prostoru stojí. Iz vodstva po družbenih pravilih stopivši gospodje Jan. Horak, Anton Heidrich, Srečko Waidinger in Mat. Schreiner so bili v zahvalo svojega koristnega delovanja zopet voljeni.

— V nedeljo zvečer je dramatično društvo napravilo „besedo“, v kteri so se brala tri djanja žaloigre „Tomaž Moor“ in vmes čveterospevi peli. Veselo je bilo videti, da posebno mnogo gospá in gospodičin se je snidlo v to duhovito večernico; pohvaliti pa tudi moremo gospodičini in gospode, ki so prav dobro čitali lepo poslovenjeno žaloigro. Al igra sama po sebi nikakor ni za berílo pripravna, ker nima obširniših monologov itd., ki bi duhá zanimivali ali ogreli srce. Velik razloček je med igro, ako se predstavlja djansko, ali če se le bere; kar v uni obliki utegne biti bolj dolgočasno, je v tej obliki bolj zanimivo, in nasproti; zato je že zdavno znano, da marsiktera igrá se dá dobro brati, pa je brez efekta v predstavi. Sicer pa tudi „Tomaža Moora“ ne nahajamo na javnih gledišči.

— 2. zvezek „Slavjanskega Juga“ je ravnokar prišel na svetlo.

— Tudi trije listi „Slov. Naroda“ so prišli že na svetlo.

— Tako natihoma se je motála zaupnica grofu Antonu Auerspergu zarad njegovega govora o novi zakonski postavi, da še le po „Tagesp.“ smo te dni čuli novico, da 500 „der angesehensten Männer Laibach's“ je po dr. Klunu poslalo grofu Auerspergu zaupnico. Lahko si mislimo, da oni, ki so zbornici gospôski pred nekimi meseci poslali adreso zoper konkordat, so tudi zdaj tisti „angesehenste Männer“, ki so se poklonili grofu Auerspergu. Kakor tedaj to mi vemo, tako bode vedel tudi grof sam, da glavno mesto tiste dežele, ki jo je on sam „slovenske Tirole“ imenoval in se zvesto drží znane prislovice: „stara vera, stara petíca, staro vino“, nikakor ne čestita novopečenemu liberalizmu njegovemu.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Državni zbor je čez velikonočne praznike odložil svoje delovanje do 20. dne t. m. V silni naglici je poslednje dni izdelal sledeče rečí: Ministerstvu je dovolil, da do konca rožnika (junija) pobira davke po stari osnovi. — Zbornica gospôska je s celó malo spremembo sprejela novo šolsko postavo po načrtu poslaniške zbornice; le to je dodala, da razun kršanskega nauka gré duhovstvu v ljudski šoli ta oblast, da „čuje nad verskimi vajami.“ Zbornica poslancev se je potem tudi udala temu nedolžnemu dostavku, ki se sam po sebi razume, in tako je zdaj gotova nova šolska postava, po kteri ljudska šola iz rok škofijskih konsistorij in dekanov (cerkve) pride v roke svetni oblasti (državi). — Zbornica poslancev je dodelala tudi novo konkursno postavo, to je, postavo o tem, ako kdo pride na kant. Ta postava šteje 256 §. — Tretja postava, enacega duhá kakor zakonska in šolska, je v zbornici poslancev že tudi rešena: imenuje se medverska postava; njeno jedro je to, da vse vere, ki jih priznava država, imajo vprihodnje biti v našem cesarstvu ravnopravne; Avstrija, čeravno so njena večina katoličani, ne bode več pred vsem katoliška. Zoper to so govorili prof. Jäger, prof. Greuter in Bariewicz, ki so pogumno zagovarjali katoliško reč; nasprotovali so jim protestant Schneider, jud Kuranda in Schindler. Sprejeta je bila vsa po duhu „nove dôbe“; samo to se je dodalo, da med službo božjo v nedeljah se ne sme očitno delati; sicer prestanejo po tej novi postavi revêrzi zarad izreje otrók, kadar so stariši dvojne vere; zlahkoma bode se menjala véra itd. Zdaj gré ta postava v zbornico gospôsko, kjer jo bode večina gotovo radostno sprejela. Potem grejo vse tri postave do Njih Veličanstva, ker potem so še le veljavne, ako jih cesar potrdi. — Pred razhodom državnega zbora je zbornici poslancev ministerstvo še izročilo načrt postave za porotne sodbe pri hudodelstvih in pregreških po časnikih ali knjigah dopernešenih.

— „Tagespošti“ se piše iz Dunaja, da so si novi ministri že zelo navskriž. Grofa Potocki in Taaffe mnogokrat izostajata iz ministerskih sej, grof Potocki stopi menda kmalu iz ministerstva, dr. Giskra in dr. Berger se po svojih časnikih kregata, ker je neki dr. Bergerju vdan časnik unidan črhnil, da Giskra utegne še postati Bach II.; dr. Herbst pa je o finančnih zadevah celó druzih misli kakor dr. Brestl.

— Mnogo se beseduje o pismu, ki je iz Rima od papeževe vlade došlo dunajskemu ministerstvu. Gotovo je edino to, da to pismo odgovarja na točke, ki jih je dunajska vlada zarad konkordata stavila rimski vladi. Ako cesarjevo potrjenje gori omenjenih postav ne preseka daljega razgovora, se bode o konkordatu dalje obravnavalo.

— Zarad pisem, za ktera se recepis vzame na pošti ali ktera se rekomandirajo, kakor poštarji pravijo, je ministerstvo dalo novo postavo, po kteri (razun tacih pisem, ki obsegajo menične proteste ali ki

se imajo poslati po ekspresu) ni več treba, da bi se na zapečateno stran zapisalo ime in stanovanje oddajateljevo; tudi se taka pisma z voskom, oblati ali kakor koli zapečatijo, ako ta pisma ne grejo v vnanje dežele.

— Na vprašanje: ali dolžnost vojaštva (soldat biti) konec vzame z izstopom iz 3. ali z izstopom iz 7. razreda starosti? je ministerstvo razglasilo to-le pojasnilo: Na to vprašanje daje odgovor člen 2. postave od 10. novembra 1867. leta; dokler namreč vlada ne rabi v tistem členu zapopadene oblasti, da bi dotično dolžnost raztegnila, ugasne dolžnost v armado stopiti z izstopom iz 3. reda starosti, vendar pa to nima v sebi isklenitve, da bi ob času, ko bi vlada ono oblast rabila, ta dolžnost zopet oživela za tiste, kteri še niso stopili iz 7. razreda starosti. Samo po sebi se tedaj razume, da gledé na prošnje za namestovanje med brati v prvem primerljeji veljá izstop iz 3., v poslednjem primerljeji pa izstop iz 7. razreda starosti.

— Za prodaj ste med druzimi cesarskimi grajščinami tudi postojnska in loška grajščina na Kranjskem namenjene. Loka se je imela že lani prodati; al k dražbi ni bilo nikogar in pismene ponudbe finančno ministerstvo še ni rešilo. Ako se naredí železnica iz Beljaka v Ljubljano, utegne ta grajščina zarad gozdov večo ceno dobiti.

— Skupščine delavcev, pri kterih se zbira po več tisoč delavcev, so zeló živahne, pa se še nič prav ne vé, kakošna piščeta se bojo izlêgla iz teh jajc. Bog ne daj, da ne bi oni dunajski svobodáhi viharja ne želi, kjer so veter sejali! — Tudi v Genfu so jeli delavci rogoviliti. — V Belgiji razsajajo delavci tako, da so v dveh mestih morali konjiki miriti.

Ogersko. Iz Buda-Pešta. Vsaki čas se pričakuje rojstvo cesarskega deteta, ki bode, ako bode deček, dobilo ime Štefan: ako bode deklica, ime Marija. Dojila bo novorojenčeka krepka omožena Magjarka Roza Eszerpauer, 22 let stara, ki je že v Budi pri cesarici. Brž po rojstvu se bodo v cerkvah glavnih mest vsega cesarstva obhajale zahvalnice.

— General nekdanje ogerske puntarske armade Perczel je v nekem govoru zoper Košuta tako razsrdil prijatle Košutove, kterih je na Ogerskem čedalje več, da se ne vé, kako se bo izvršila ta pravda.

Štajarsko. „Slov. Gospodar" naznanja, da v tiskarni tožbi 23. marca je bil vrednik, kterega je mirno pa temeljito zagovarjal dr. Srnec, zarad zanemarjene pazljivosti obsojen na 30 gold. kazni in da zgubi 60 gold. kavcije. Dr Prelog se je pritožil zoper to razsodbo.

Česko. — V Hrudimu so na konjski sejm pripeljali blizo 6000 konj na prodaj. Hitro so bili pokupljeni; največ pa so jih kupili ogerski cigani in jih plačali s — pruskimi srebernimi tolarji.

Rumunija. Bukureškemu državnemu zboru je bila unidan postava zarad židov (judov) v obravnavo izročena, ktera židom ne dopušča, da bi se v kakem mestu brez dovoljenja mestnega odbora vselili, na kmetih pa se celó ne sme noben jud vseliti. Kdor se proti tej postavi naselí, veljá za vlačugarja. Tudi si jud ne sme nikjer ne zemljišča ne hiše kupiti, in tudi ne sme živeža, vina ali žganja prodajati kristijanom itd. — Rumuni morajo po taki ostri postavi juda od druge straní poznati, kakor ga poznajo pri nas v Avstriji.

Rusko. Ruska vlada je poljsko kraljestvo, ki spada pod rusko oblast, tako osnovati dala kakor ruske dežele. Poljski narod je zadovoljen s to prenaredbo, ker je že davno do grla sit jarma, ki ga nosi pod poljskimi plemenitaži. Kopíca poljskih sanjačev, kteri se še vedno sanja, da vstane Poljska, in je v ta namen podpihala že mnogo puntov, pa kričí proti tej „sili" z vso silo.

Francozko. Ne samo v Parizu, temuč tudi po druzih krajih Francozkega močno vrè. Ahille Mercier je na svetlo dal brošuro, ktera je v več tisoč iztisih razširjena po deželi in v kteri pisatelj na drobno našteva, koliko je Napoleonovo cesarstvo denarja požrlo in da dežela nima od tega nič kakor materijalno in moralično revščino.

Severna Amerika. Predsednik (vladar) republike severno-amerikanske je v zatožnem stanu, ker, kakor njegovi nasprotniki pravijo, se v nekterih vojaških zadevah ni ravnal postavno.

Denarni zapisnik Matičin.

Stari udje:

Za 1868. leto: gg. Malnaršič Jožef, Namre Anton, Peterlin Primož, Kafol Štefan, Nabrgoj Janez, Gorjup Janez, Koželj Anton, Šubic Primož, Vidmar Janez, Kajdiž Toma, Jereb Matej, Stare Alojzi, Santo Treo, Krsnik Jožef, Wašer Rajko, Rus Janez, Vovk Janez, Kranjc Matija, Sovinec Anton, Potočnik Blaž, Jugovec Anton, Robič Simon, Sever Jožef, Žark Simon, Drobivnik Jurij, Čebašek Janez, Kapun Valentin, Šuster Janez, dr. Gauster Mavricij, Vindišar Miha, Šivec Janez, Kulavec Matija, Debeljak Janez, Rumpler Maks, Dolinar Janez, Mazek Anton, Kunšič Lovro, Logar Leopoldina, Urbas Anton, Celar Janez, Kalan Matija, Belar Jožef, Blaznik Jakob, Grčar Jožef, Pokoren Anton, Erjavec Janez, Klemenec France, Narobe Martin, Ahčin Dragotin, Auer Pavel, Belar Leopold, Cvajer Dragotin, Chiades Vekoslav, Dimec Avgust, dr. Fux France, Gerber Matija, Gnjezda Ivan, Göck Ferd., Hausner Henrik, Heidrih Anton, Horak Iv. Nep., Horak Slavoljub, Hren Jakob, Ivanetič Martin, Jenčič Alojzi, Kandrnal France, Kaprec Ivan, Klemenčič Anton, Klemens France, Klein Anton, Kljun Drag., dr. Klofutar Leonhard, gimnazijalna knjižnica, Kočevar France, Konšek Valentin, Kolman France, Köstl J. V., Kramar France, Križnar Miroslav, Kušar Matija, Lahajner Dragotin, dr. Leben Matija, Lercher Jurij, Linčinger Oton, Mahr Ferdin., Maršalek Avgust, Mulej Andrej, Ničman Henrik, Novak Janez, Oblak Jožef, dr. Orel Jožef, Skopo soseska, Ozwald Ivan, Pakič Mihael, dr. Papež France, dr. Pavker Henrik, Perona Ljudevit, Petrič Ivan, Polec Jožef, Puhar Dragotin, Praprotnik Andrej, Raktelj France, dr. Rebič Julij, Ribič Jožef, Ricoli Alojzi, Regoršek France, Smolej Jakob, Spoljarič Jakob, Suhadobnik Lovro, Strlba Jožef, Schrey Toma, Šventner Jožef, Tomec Jakob, Turk Jožef, Ulman Neža, Urh Peter, Valenta Vojteh, Več Ivan, Vičič Jan. Ev., Vrhovec Blaž, Zamejec Jožef, Zitterer Andrej, Zupan Jožef, Žagar Dragotin, Šušje, Jerše France, Urbanija Lovro, Hlebec o. Bogomir, Kraševec Anton, Kenda France, Kršič Janez, Torkar Matija, Krofič Mihael, Jaklič Štefan.

Za 1869. leto g. Žark Simon.

V Ljubljani 16. marca 1868. Dr. Jer. Zupanec.

Žitna cena

v Ljubljani 4. aprila 1868.

Vagán (Metzen) v novem denarji: pšenice domače 6 fl. 40 — banaške 7 fl. 20. — turšice 3 fl. 80. — soršice 5 fl. 30. — rži 4 fl. —. — ječmena 3 fl. —. — prosa 3 fl. 30. — ajde 3 fl. 40. — ovsa 2 fl. 10. — Krompir 1 fl. 80.

Kursi na Dunaji 8. aprila.

5% metaliki 56 fl. 60 kr.	Ažijo srebra 113 fl. — kr.
Narodno posojilo 62 fl. 80 kr.	Cekini 5 fl. 54 kr.

Loterijne srečke:

V Trstu 1. aprila 1868: **10. 40. 77. 62. 38.**

Prihodnje srečkanje v Trstu bo 15. aprila 1868.

Odgovorni vrednik: **Janez Murnik.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.